

Arkeologisk undersökning av en huslämning på den skogsfinnska gården Raä 165 vid Råsjön, Borgsjö socken.

Fornlämning: Raä 165, Fastighet: Råsjön 1:32, Socken: Borgsjö,
Kommun: Ånge, Landskap: Medelpad

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Inledning.....	4
Syfte	4
Metod	4
Fornlämningen och äldre uppgifter	4
Redogörelse av arbetet.....	5
Anläggningsbeskrivningar.....	5
Golv	5
Bastuugnen.....	6
Odlingsröset	8
Terrassen	8
Huset/husen.....	9
Fyndmaterialet.....	10
Stenålderslämningar	10
Bränd lera	11
Keramik.....	11
Glasknapp	12
Spikar	12
Osteologisk analys	12
Fosfatanalys.....	14
Tolkning och diskussion	15
Tekniska och administrativa uppgifter.....	16
Referenser.....	17
Bilagor	17
Bilaga 1. Kartor över området	18
Bilaga 2. Fotolista	19
Bilaga 3: Benlista.	21
Bilaga 4. Fyndlista	23
Bilaga 5. Dagboksanteckningar	25
Bilaga 6. Plan över terrassen.....	26
Bilaga 7. Tidningsklipp.	27

Sammanfattning

Efter fyra års undersökningar av den skogsfinska gården vid Råsjön har kunskapen om gården ökat betydligt. Tyvärr kunde inte projektet pågå under så lång tid eller med den omfattning som planerats. Detta förde med sig att boningshuset uppe på gårdstunet endast kunde delundersökas. Den eller de byggnader som stått på en terrass nere vid sjön undersöktes däremot i sin helhet under åren 2005-2006. Under år 2005 kunde konstateras att ett röse på terrassen varit en sk rösgn som förmodligen ingått i en byggnad som fungerat som ria/torkbastu. Detta antagande stöds även av de tidigare analyserna av jordprover några meter från byggnaden. Analysen visade mycket höga halter av sädespollen. Förmodligen har tröskningen ägt rum i rian/torkbastun varifrån sädespollen spridits ut.

Vid undersökningen år 2006 påvisades resterna efter vad som tolkats som en bastuugn. I anslutning till bastuugnen fanns mängder av skörbränd sten som förmodligen utgjorde resterna efter utbytta stenar från ugnens konstruktion. Orienteringen av rösgnen och bastuugnen samt bastuugnens litenhet gör det troligt att de ingått i två olika byggnader. Båda ugnarna var starkt raserade och det gick därför inte att se vilken som föregått den andra. Terrassens storlek är mer anpassad till den stora rösgnen som därför troligast föregått bastuugnen. Rian/torkbastuns storlek har av terrassen att döma högst varit ca 7 x 5 m. Hur stor bastubyggnaden varit är inte känt. Byggnaderna har troligen varit timrade men något spår av stensyll finns inte. Timret har därför troligen legat direkt på backen eller på ett lager av näver.

Ben från nöt, älg, får/get och gris visar att man konsumerat en del kött i byggnaden. I byggnaden finns även en del keramik, dock inte på långa vägar så mycket som vid boningshuset uppe på gårdstunet. Fosfatanalyserna visar att större förhöjningar bara finns utanför byggnadernas sydöstra och nordvästra hörn samt i vad som möjligen kan tolkas som utgång mitt på den södra långväggen. Vi vet inte säkert vad ytorna med förhöjda fosfatvärden representerar. Det mest troliga är att fosfaterna utgör rester av avträde och i mindre omfattning matrester.

Inledning

Länsmuseet Västernorrland genomförde under 2006 den fjärde undersökningen på den skogsfinska gården vid Råsjön. Ursprungligen skulle undersökningarna vid Råsjön pågå under 5 år men på grund av minskat antal kursdeltagare avslutades kursen i historisk arkeologi vid Mittuniversitetet under 2005. Undersökningen bedrevs därför inte som tidigare år som en seminariekurs. Undersökningen bekostades genom Stig Welinder, Mittuniversitetet.

Råsjöprojektet kan kopplas samman med Mittuniversitetets tidigare undersökningar av gårdslämningar från medeltid- historisk tid i Jämtland, Dalarna och Hälsingland.

Syfte

Råsjöprojektets övergripande syfte var att belysa "Etnicitet i landskap och materiell kultur". År 2005 undersöktes en rösugn på en terrass nere vid stranden. Rösugnen tolkades ha fungerat som värmekällan i en ria eller torkbastu. På den äldsta lantmäterikartan över byn i Råsjö finns ett hus markerat nere vid sjön. På lantmäterikartor är husen oftast schablonmässigt framställda men ofta placerade inom rätt område. Eftersom matavfall i form av ben och keramik påträffades framfördes även tanken att huset på terrassen under något skede fungerat som bostad.

Eftersom byggnaden eller byggnaderna som stått på terrassen misstänktes ha haft flera funktioner, blev syftet med undersökningen 2006 att klargöra vilken typ av aktiviteter som ägt rum där.

Metod

Undersökningen av husgrundsterrassen utfördes genom att gräva rutor 1x1 m stora, jorden från rutorna sållades i såll med 4 mm maskvidd. Ytan avsöktes med metalldetektor.

Dokumentationen gjordes genom planritning och fotografering. Planritningarna digitaliserades senare för att användas i Gis-programmet Mapinfo.

En fosfatkartering i och runt huset genomfördes för att få grepp på hur avfall mm deponerats.

Fornlämningen och äldre uppgifter

Gården finns beskriven av lantmätare Olof Tresk i geometriska jordboken 1639. Där nämns att "Råsjön, en gård, skattar 2 öre". Utsäde i båda åkren 3 ½ tunnor. Sandjord. Därpå födes: 2 hästar, 20 nöt och 15 får. Gott mulbete, näver- och svedjeskog, mycket gott fiske och kvarnställe. Humlegård:100 stänger" (geometriska jordeboken V1, Lantmäteriet i Gävle). Uppgifterna är enligt Maud Wedin (muntligen) en uppskattning av gårdens bärkraft och inte en uppräknig av gårdens faktiska tillgångar, (se även Gothe 1945:208). Uppgifterna ger dock en bild av hur besättningen kan ha sett ut. I tiondelängden från 1637, redovisar Jon Jönsson (ägaren av gården) 22 kannor korn och 3 tunnor råg. 1 häst, ett sto, 8 kor och en

kviga, 12 får, 3 svin och utsäde i 4 tunnor (Gothe 1945: 207). På kartan från 1639 är ett hus markerat nere vid stranden.

Den som etablerade bosättningen vid Råsjön var Jon Jonsson Pulkkinen. Etableringen skedde omkring 1618 och Pulkkinen erhöll torpebrev för Råsjön den 4 mars 1620 (Wedin 2003:6). 1716 flyttades gården till norra sidan av sjön, där byn ligger än idag. På skattläggningskartan från 1757 (Borgsjö akt 29) finns på den gamla gårdsplatsen söder om sjön (kallad gamla torpet) markerad med en fyrkant. Markeringen är förmodligen en symbol för en byggnad.

Redogörelse av arbetet

För att undersöka den västra delen av terrassen blev vi först tvungna att gräva bort ett odlingsröse av flera decimeters djup och ca 5,5 x 3,5 m stort. Därefter kunde grävningen i 1 m²-rutor påbörjas. Jordmaterialet sållades och anläggningar och färgningar ritades in och fotades av. Fosfatprover togs med 2 m mellanrum i terrassens utkanter och med 1 meters mellanrum inom den västra delen av terrassen.

När arbetet var slutfört återställdes fornlämningen så gått det gick. Odlingsröset återställdes dock inte utan stenmaterialet ligger nu norr om terrassen.

Anläggningsbeskrivningar

Golv

Golvets begränsning och därmed husets var svårtolkad då inga syllstenar påträffades varken längs vägglinjer eller i hörnen. I terrassens nordvästra del fanns ett större block som var tillmakat och som kan ha utgjort en syll. Golvytan överlagrades till stora delar av ett odlingsröse (nr 39 från skötselplanen, se bilaga 1). Under odlingsrösets sten- och jordpackning fanns ett sotigt mjäla- lager med upp till ca 5 cm tjocklek. Några spår av trägolv kunde inte iakttas, golvytan som bestod av mjäla med inslag av grövre fraktioner var i stort sett stenfri.

*Delar av markytan/golvet under odlingsröset på terrassens västra del.
Foto från söder.*

Bastuugnen

Bastuugnen bestod av en stenpackning med block upp till 0,4 m storlek. Den yttre måtten var runt 1,4 x 1,4 m. Ugnen var vid dokumentationstillfället fullständigt kollapsad. Trots detta lyckades eldstadens (eldrums) utbredning fastställas till omkring 0,4 m bredd och ett djup på högst 0,8 m. Öppningen tolkades som riktad mot väster. Röset innehöll förutom blocken i konstruktionen stora mängder skärvig sten, sandig jord som möjligen tätat ugnen mellan blocken. Den stora mängden skärvig sten i anslutning till ugnen är förmodligen avsatt under en längre tid i samband med att sönderbrända stenar bytts ut och ersatts med nya. Frågan är hur den förbrukade skärviga stenen har deponerats. Om stenen slängts ut ur byggnaden måste en vägg ha legat i närheten av ugnen eftersom skärvstensansamlingen låg

runt ugnen, i anslutning till den och i terrasskanten. En deponering inuti byggnaden låter inte särskilt trolig.

Bastuugnen efter framrensning. Foto från väster.

Bastuugnen med eldrummet urgrävt. Foto från öst.

Odlingsröset

Röset som var upp till ca 0,4 m tjockt och var ca 5,5 x 3,5 m stort (nv-sö). Fyllningen i röset bestod av stenar ca 0,05 upp till ca 0,6 m storlek. Fyllningen kommer förmodligen från den närliggande åkern. Flera mindre rösen finns parallellt med åkern nere vid sjön.

Odlingsröset. Foto från norr.

Terrassen

Terrassen som undersöktes under åren 2005 och 2006 har en storlek av ca 9 x 5 m och orienteringen är nordväst-sydöstlig (den del av terrassen som gått att bebygga har varit omkring 7 x 5 m). Terrassens höjd är störst i norr i slutningen ner mot sjön där skillnaden mellan markytan och golvplanet är ca 0,9 m.

Skillnaden mellan golvplanet och markytan nedanför terrassen i väster är ca 0,4 m. På den östra delen var den stora rösgnens som undersöktes 2005 belägen. Stenpackningen under rösgnens var omkring 4,5 x 4,5 m, vad som var fundament till ugnen och vad som utgjorde terrassuppbbyggnad var inte lätt att reda ut i anläggningens norra och östra delar.

Terrassen fotad från väster. I bildens centrum, rösugnen som undersöktes under år 2005 (återställd och nu grön av nyuppkommen växtlighet). I bildens högra del syns odlingsröset. Bastuugnen var belägen på den plats där Pia Wästerlid står. Strax nedanför bildens mitt från höger till vänster syns den västra terrasskanten. Till vänster i bild syns även terrassens nordvästra hörn.

Huset/husen

När terrassen nu är färdigundersökt visar det sig att huset högst kan ha varit 7,2 m långt. Bredden har förmodligen varit ca 5 m brett (i fjolårets rapport antogs att huset skulle kunna ha varit runt 9 m långt) (George 2006:8).

Inga träkonstruktioner kunde iakttas vid undersökningarna 2005-2006. Huset har troligen varit timrat. Det fanns ingen stensyll så timret har av allt att döma legat direkt på terrassen eller möjligen på ett lager näver.

Knuttimrade bastur och kölnor ha lika litet som andra knuttimrade hus i äldre tid haft någon egentlig grund. Man har nöjt sig med stenar under hörnen eller en stenrad under väggen. Golvet har alltid varit jordgolv (Talve 1960:29).

Tolkningen är att bastuugnen och rösugnen (kallmurad ugn som undersöktes under föregående år, se George 2006) utgör två olika faser. Detta antagande bygger dels på att bastuugnen troligen fungerat som värmekälla i en bastu och att en mindre byggnad då vore mer ändamålsenlig för uppvärmningen och dels på bastuugnens läge och orientering på terrassen. Öster om bastuugnen fanns ett kraftigt skärvstenslager som troligen avsatts då stenmaterialet i bastuugnen bytts ut då det spräckts efter upprepad uppvärmning och avkylning med vatten. Skärvstenen borde rimligtvis vara deponerad utanför bastun. En nord-sydligt orienterad vägg har därför troligen stått öster om bastuugnen men väster om merparten av skärvstenspackningen.

Både rösugnen och bastuugnen var kraftigt raserade och det är svårt att säga vilken som uppfördes först. Terrassens storlek gör den mer anpassad till den stora rösugnen som därför troligast föregått bastuugnen. Om aktiviteter funnits på platsen innan rösugnen byggdes har

inte gått att fastställa. Det gick inte heller att urskilja olika faser i det tunna kulturlagret på terrassen.

Bastu med kallmurad bastuugn under uppvärmning (skogsmuseet i Murtovaara i norra Finland). Storleken på bastun är ca 3x3 m. Foto Ola George.

Fyndmaterialet

Stenålderslämningar

Totalt gjordes 18 stenåldersfynd vid undersökningarna av terrassen 2005-2006. Fynden består av bearbetat material av flinta, kvarts, och kvartsit. Bland fynden finns en kvartsskrapa?, flintpilspets, avslag, kvartsitkärna mm.

Något av flintfynden är troligen fragment av eldslagningsflinta.

Vid de föregående årens undersökningar har flera fynd av stenålderskaraktär påträffats i området vid stranden.

Flintpilspetsen som påträffades 2006 är antingen en starkt uppskärpt spets, eller omvandlad genom bruk till en mycket kort spets. Spetsen kan vara en typisk sydkandinavisk gropkeramisk spets eller då den är så liten en snedeggad spets av senmesolitisk typ (finns i övre norrland, Finland och Nordnorge. Helt säkra kan vi inte vara då den är fragmentarisk och svårtolkad (Kjell Knutsson Uppsala Universitet).

Pilspets av flinta funnen vid 2006 års undersökning.

Bränd lera

Den brända lerans spridning sammanfaller till stora delar med rösugnen och basuugnen. Den arkeologiska undersökningen kan dock inte påvisa att lera har ingått i konstruktionerna utan de båda ugnarna har troligen varit kallmurade utan något sammanfogande material. Den totala mängden bränd lera uppgår endast till ca 0,6 kg. Förklaringen till förekomsten av den brända leran är troligen att finare jordmaterial har bränts i anslutning till eldrummen i ugnarna.

Keramik

I och i anslutning till terrassen påträffades fem keramikfragment. Av dessa hittades tre i odlingsröset som är yngre än huset. Under de första årens undersökningar av gårdstunet (ca 100 m ssö och terrassen nere vid sjön) påträffades keramik mer frekvent.

En analys av keramiken som hittats vid alla årens undersökningar utfördes av Ian Reed, vid NIKU i Trondheim.

Från övre huset (gårdstunet) finns keramik som ingått i en bordservis med fat och skålar

Från terrassen nere vid sjön finns keramik från kokkärl och förvaringskärl.

Det mesta keramiken är svensk och kommer från 2-3 olika verkstäder av lergodset att döma. Den svenska keramiken är allmänt från c. 1650-1750

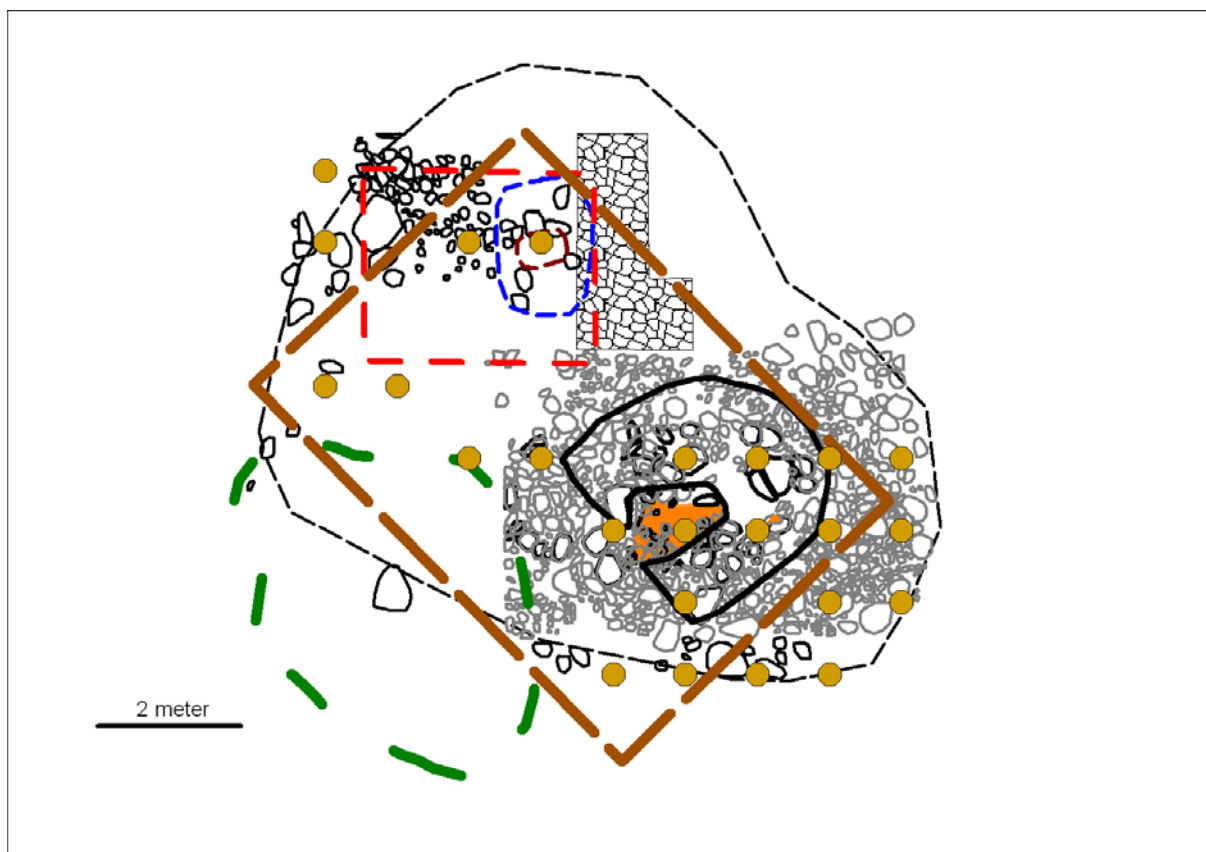
Ett tyskt kärl är från c. 1650-1700

Glasknapp

En glasknapp (Fnr 1119)påträffades längst västerut på terrassen (ca 0,5 m väster om bastuns tolkade utbredning och ungefär vid rian/torkbastuns västra gavelvägg). Knappen var svart, och hade en diameter på 11,5 mm och en tjocklek på 9 mm. En avrostad ståltrådsögla visar hur den varit fastsatt på klädesplagget. Troligen har knappen hört till ett kvinnligt klädesplagg. Knappen kan möjligen ha tappats i samband med aktiviteter knutna till rian/torkbastun eller bastun.

Spikar

Tre spikar påträffades vid undersökningen i terrassens utkant norr om rösugnen. Avsaknaden av metallföremål är påtaglig och skiljer sig markant från det tidigare delundersökta huset uppe vid gårdstunet.

Spridningen av bränd lera redovisad i form av de ljusbruna punkterna.

Osteologisk analys

På uppdrag av Stig Welinder vid Mittuniversitetet i Härnösand utförde Ylva Telldahl vid osteoarkeologiska forskningslaboratoriet i Stockholm en osteologisk analys av djurbenmaterial från RAÅ 165, Borgsjö socken, Medelpad. Benmaterialet tillvaratogs vid undersökningen av en skogsfinnsk gård från 1600-1700-tal genomförd sommaren 2006. En

utförligare osteologisk rapport kommer att sammanställas med benmaterialet från alla undersökningar som utfördes på platsen mellan år 2003-2006.

Totalt har 64 benfragment med en vikt av 431,75 gram analyserats och utgörs av både bränt- och obränt material. Av dessa har endast 37 fragment varit möjliga att identifieras till art eller klass. Det obrända benmaterialet var vitt till färgen vilket tyder på hög förbränningsgrad (över 800 grader). Analysen utfördes okulärt och med hjälp av komparativa samlingar på Osteoarkeologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet.

Fyra arter har identifierats i benmaterialet, älg, nöt, får/get samt svin. Benelementen från dessa fyra arter utgörs av långa rörben (*ossa longa*) och tandfragment (*dentes*). En indelning av stor och liten ungulat har också varit möjlig utifrån långa rörbensfragment. Av får/get har två individer identifierats utifrån tredje molar i underkäken. Av älg, nöt samt svin ses endast en individ vardera. Vid en åldersbedömning av rörben studeras epifysers sammanväxning med diafysen. I detta benmaterial har fragment från ett mellanhandsben och ett från första fingerben från älg varit fusionerade och individen/individerna har i detta fall haft en ålder på över 3 respektive 1,5 år.

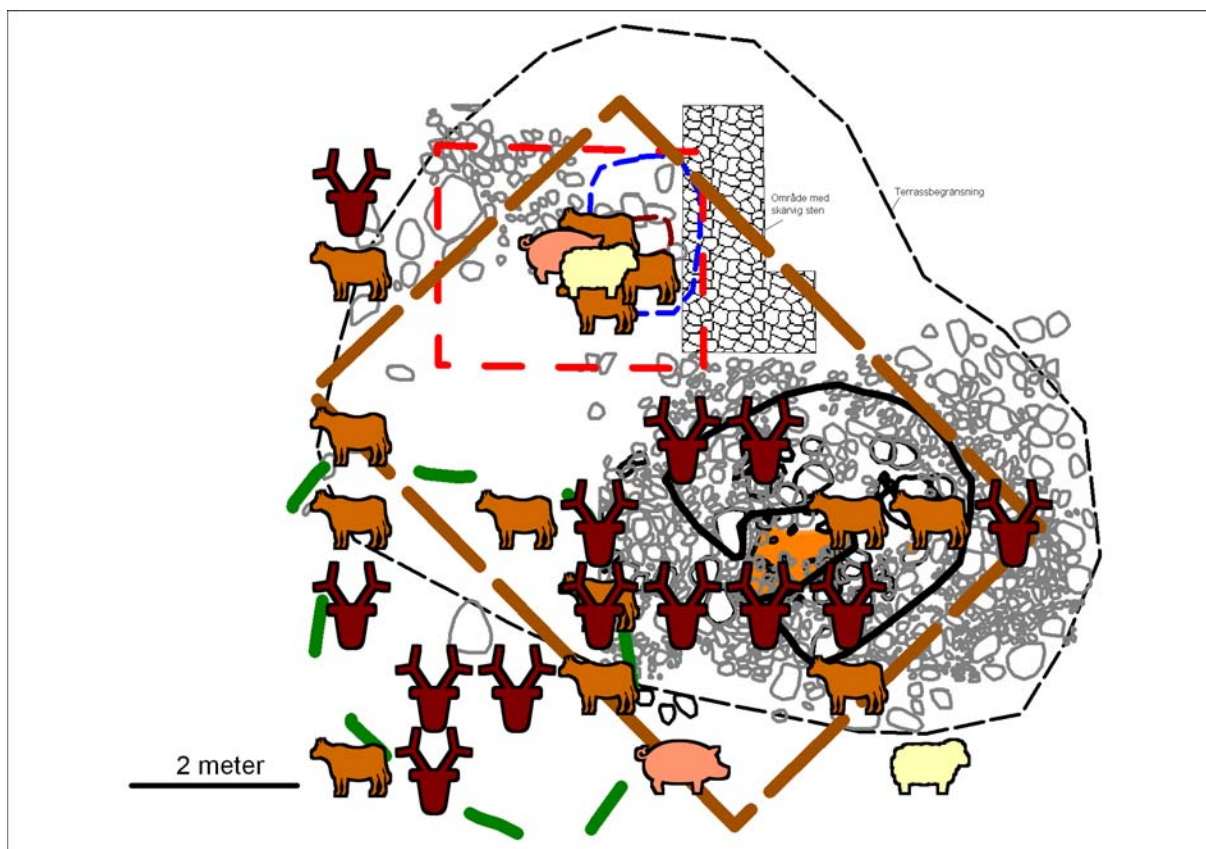
Ett antal tandfragment, 14 stycken, återfinns också i materialet (kindtänder från nöt och får/get samt älg) vars tandslitage och frambrott studerats utifrån en åldersbedömning.

Tandframbrott av den bakre tredje kindtanden visar att djuren nått en ålder över 2 år.

Tandslitage på första och andra kindtänderna varierar stort men ger dock en åldersbedömning mellan 3-6 år.

Tabell 1. Fördelning obrända benfragment från Råsjö utgrävningar år 2006

Klass/Art	Antal			Vikt (g)
	Brända ben	Obrända ben	varav tand-fragment	
Älg		8	2	234,21
Nöt		9	8	76,3
Älg el. nöt		1		29,86
Får/get		3	2	7,02
Svin		2	2	2,63
Stor ungulat		8	-	69,47
Mindre ungulat	4	1	-	2,59
Bovidae		1	-	1,72
Oidentifierat	23	4	-	7,95
Summa	27	37	14	431,75

Djurbenens spridning. De arter som är identifierade vid terrassen är får/get, gris, nöt och älg. Den grönstreckade ytan som visar platsen för ett odlingsröse som är yngre än husen. Några av benen som påträffades i rösets fyllning är följaktligen inte samtida med husets användning.

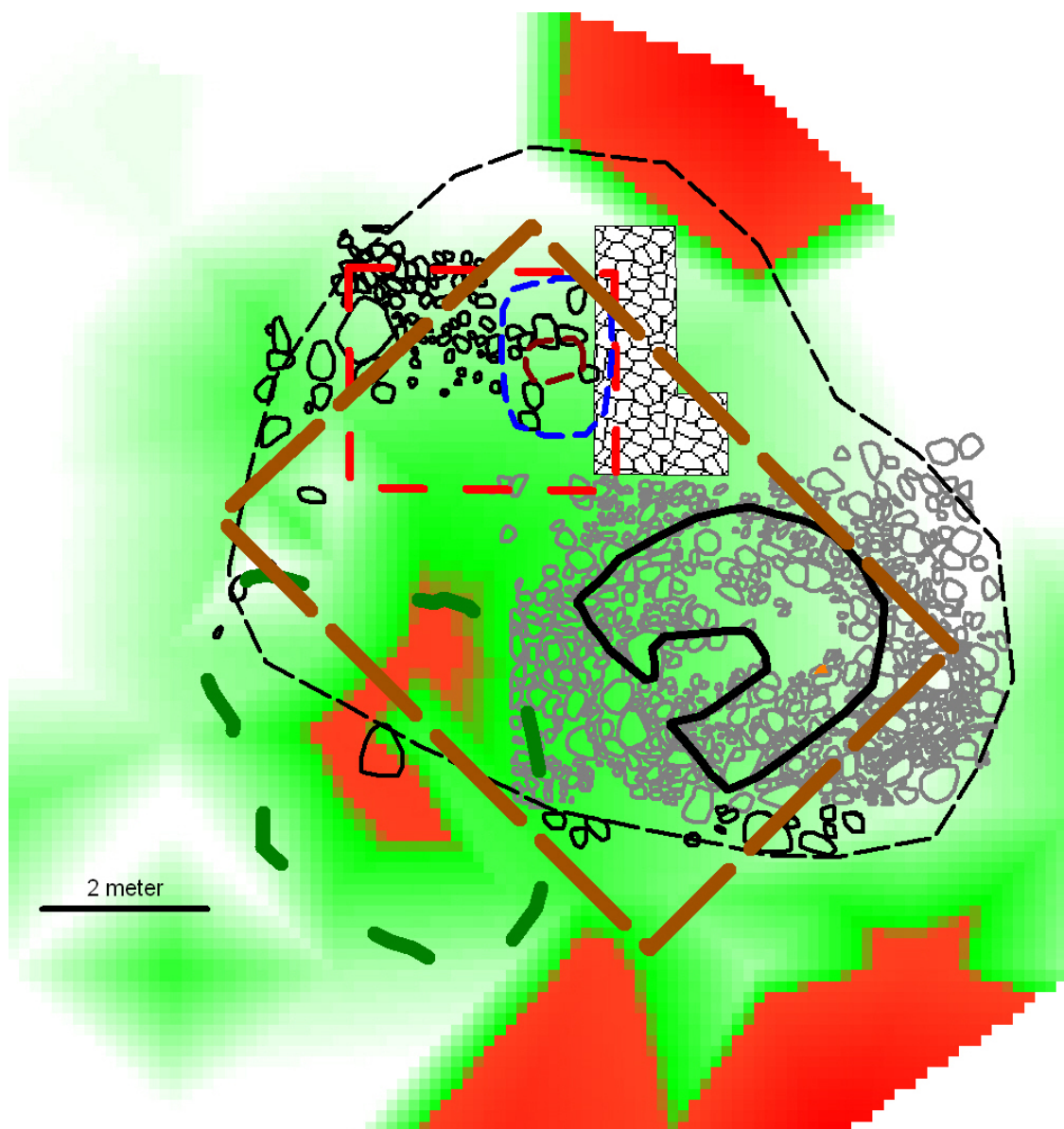
Murberget, länsmuseum Västernorrland undersökte under 2007 en husgrund (Raä 44) på Hemsön i Ångermanland som tolkades som en torkbastu. Även i denna byggnad fanns små mängder ben. I övrigt var även torkbastun på Hemsön förutom tegelfragment fyndfattig.

Fosfatanalys

För att få grepp på hur ytan på och kring terrassen använts och hur avfall deponerats fosfatkarterades både terrassen och den närmaste omgivningen.

Träkol och eldning höjer inte fosfathalten särskilt mycket, inte heller bastubadning höjer värdena i någon större omfattning

Det blir inte särskilt stor fosfatförhöjning vid vedeldning och sammanhängande nedsotning. Värdena kan stiga från naturliga värden på runt 25 fosfatgrader till 35-40 vid eldning, vid föroreningstendenser då värdena klättrar upp mot 90 fosfatgrader har andra aktiviteter ägt rum som hänger samman med matrester och liknande (Roger Engelmark muntligen). Det brukar vara låga fosfatvärden på platser där säd tröskats och förvarats (Karin Wiklund Umeå universitet). Nedanstående bild visar fosfatspridningen utifrån ovanstående intervall.

Fosfaternas spridning i förhållande till husgrundsterrassens, rians/torkbastuns och bastuns ungefärliga utbredningar. Vita områden visar naturliga värden på 7-25 fosfatgrader, gröna områdena visar värden på mellan 26 och 84 fosfatgrader motsvarande påverkan av nedsotning, ljusare röda områden motsvarar 85-301 fosfatgrader och mörkare röda områden motsvarar från 301-312 fosfatgrader.

Tolkning och diskussion

Efter fyra års undersökningar av den skogsfinnska etableringen vid Råsjön har kunskapen om gården ökat betydligt. Tyvärr kunde inte projektet pågå under så lång tid eller med sådan omfattning som planerats. Detta förde med sig att boningshuset uppe på gårdstunet endast han delundersökas. Den eller de byggnader som stått på en terrass nere vid sjön hann dock undersökas i sin helhet under åren 2005-2006. Under år 2005 kunde konstateras att röset på terrassen varit en sk röslugn som förmodligen ingått i en byggnad som fungerat som ria/torkbastu. Detta antagande stöds även av de tidigare analyserna av jordprover tagna några meter från byggnaden. Analysen visade mycket höga halter av sädespollen.

Förmodligen har tröskningen ägt rum i rian/torkbastun varifrån sädespollen spridits ut till den närmaste omgivningen.

Vid undersökningen år 2006 påvisades resterna efter vad som tolkats som en bastuugn. Runt bastuugnen fanns mängder av skörbränd sten som förmodligen utgjorde resterna efter utbytta stenar från ugnens konstruktion. Orienteringen av rösugnen och bastuugnen samt bastuugnens litenhet gör det troligt att de ingått i två olika byggnader. Båda ugnarna var starkt raserade och det gick därför inte att se vilken som föregått den andra. Terrassens storlek gör den mer anpassad till den stora rösugnen som därför troligen föregått bastuugnen. Rian/torkbastuns storlek har av terrassen att döma högst varit ca 7 x 5 m. Hur stor bastubyggnaden varit är inte känt.

Byggnaderna har troligen varit timrade men något spår av stensyll finns inte. Timret har därför troligen legat direkt på backen eller på ett lager av näver.

Ben från nöt, älg, får/get och gris visar att man konsumerat en del kött i byggnaden. I byggnaden finns även en del keramik, dock inte på långa vägar så mycket som vid boningshuset uppe på gårdstunet. Fosfatanalyserna visar att större förhöjningar bara finns utanför terrassens sydöstra och nordvästra hörn samt i vad som möjligen kan tolkas som utgång mitt på den södra långväggen och en därifrån avvikande förhöjning i riktning mot det sydöstra hörnet.

Vid undersökningarna grävdes inte ytorna med de förhöjda fosfatvärdena ut utanför huset. Detta beror dels på att fosfatanalyserna samlades in vid undersökningen och analyserades först senare och dels på att ingen tid fanns för att utvidga schakten ytterligare. Vi vet därför inte riktigt vad ytorna med förhöjda fosfatvärden representerar. Det mest troliga är att fosfaterna utgör rester av avträde och i mindre omfattning matrester. Antagandet bygger på att fosfathalterna inne i byggnaden inte ger indikationer på att matavfall har avsatts i någon större omfattning.

Totalt gjordes 18 stenfynd vid undersökningarna av terrassen 2005-2006. Fynden består av bearbetat material av flinta, kvarts, och kvartsit. Bland fynden finns en kvartsskrapa?, flintpilspets, avslag, kvartsitkärna mm. Inom strandområdet har det följaktligen funnits en stenåldersboplats med ännu okänd datering och utbredning.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-9094-05

Länsmuseets dnr: 2006/206

Län: Västernorrland

Landskap: Medelpad

Kommun: Ånge

Socken: Borgsjö

Fastighet: Råsjön 1:32

Kartblad: 17 F 4i

Belägenhet: X 6921 100Y 1491 480

Koordinatsystem fristående i nord-sydlig orientering

Undersökningstid 4-8/9-2006

Personal från Murberget, Länsmuseet Västernorrland Ola George, Maria Lindeberg.

Personal: Pia Wästerlid, Josefine Andersson, Kristina Oikari, Lars Karlsson.

Rapportsammanställning: Ola George.

Keramikanalys utförd av Ian Reed, NIKU, Trondheim.

Fosfatanalys utförd av Länsmuseet på Gotland

Osteologisk analys utförd av Ylva Tell Dahl vid Osteorkeologiska forskningslaboratoriet i Stockholm.

Dokumentationsmaterial i form av ritningar, fotografier, dagböcker mm förvaras på Länsmuseet Västernorrland.

Referenser

Talve, I, 1960. Bastu och torkhus i Nordeuropa. Nordiska museets handlingar 53. Stockholm.

Wedin, M. 2003. Råsjön. Kompendium.

George, O. 2004. Arkeologisk forskningsundersökning av en skogsfinsk gård. Raä 165 Borgsjö socken, Ånge kommun, Västernorrlands län. Kulturmiljöavdelningen. Rapport nr 1:2004. Läns museet Västernorrland.

George, O. 2005. Arkeologisk undersökning av skogsfinsk gård vid Råsjön från 1600-1700-tal. Raä 165 Borgsjö socken, Ånge kommun, Västernorrlands län. Kulturmiljöavdelningen. Rapport nr 11:2005. Läns museet Västernorrland.

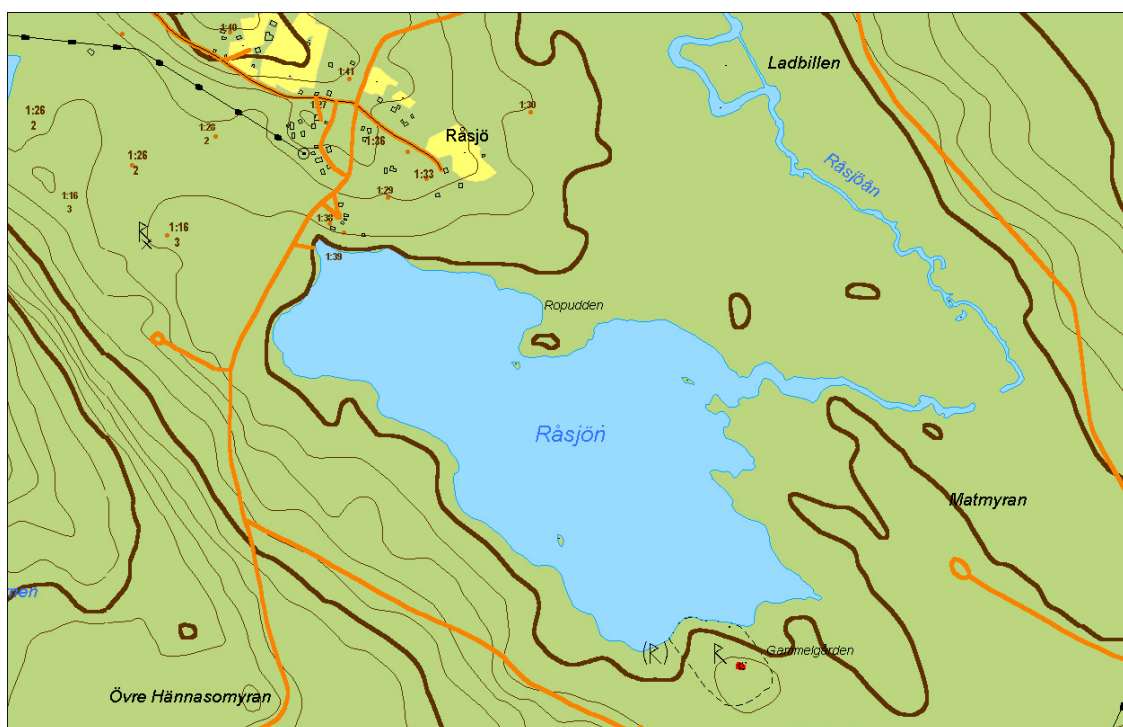
George, O. 2006. Arkeologisk undersökning av rösugn och huslämning på den skogsfinska gården vid Råsjön. Raä 165 Borgsjö socken, Ånge kommun, Västernorrlands län. Kulturmiljöavdelningen. Rapport nr 1:2006. Läns museet Västernorrland.

Holmqvist, M. o Åberg, E 1995. *Dokumentation av och skötselplan för Gammelgården*, fornlämning nummer 165, Borgsjö socken, Ånge kommun, Västernorrlands län. Avdelningen för kulturmiljövård och dokumentation. Rapport nr 6:1995. Läns museet Västernorrland.

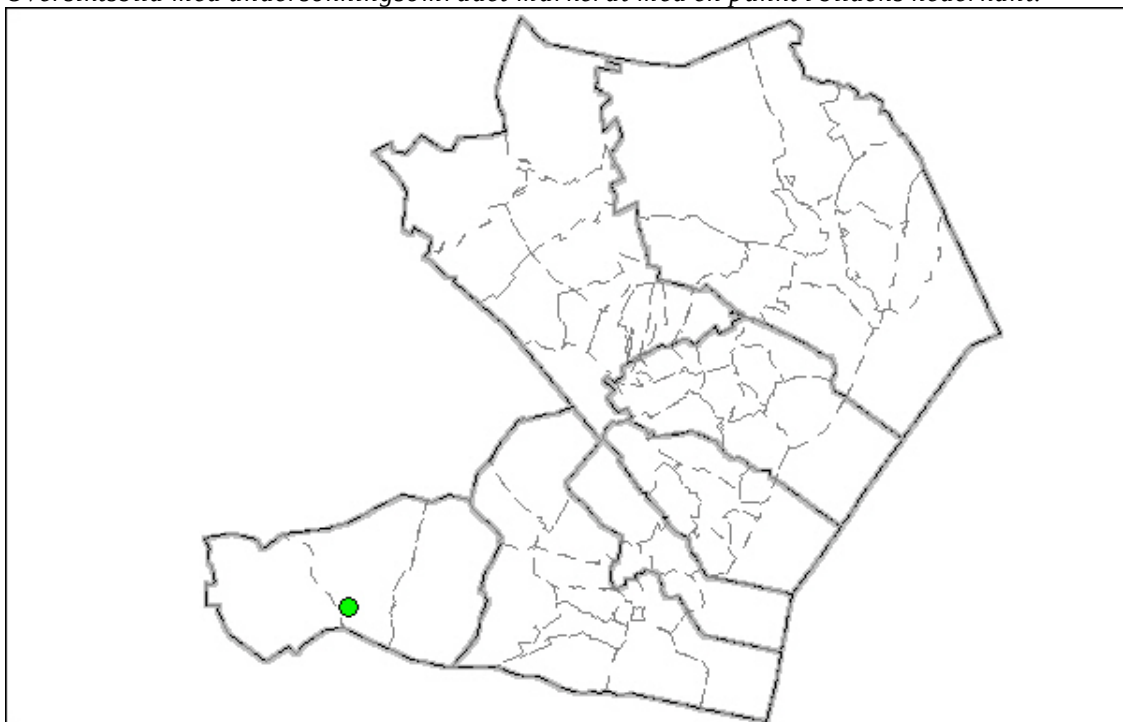
Bilagor

1. Kartor över området
2. Fotolista
3. Benlista
4. Fyndlista
5. Dagboksanteckningar
6. Plan över terrassen
7. Tidningsklipp

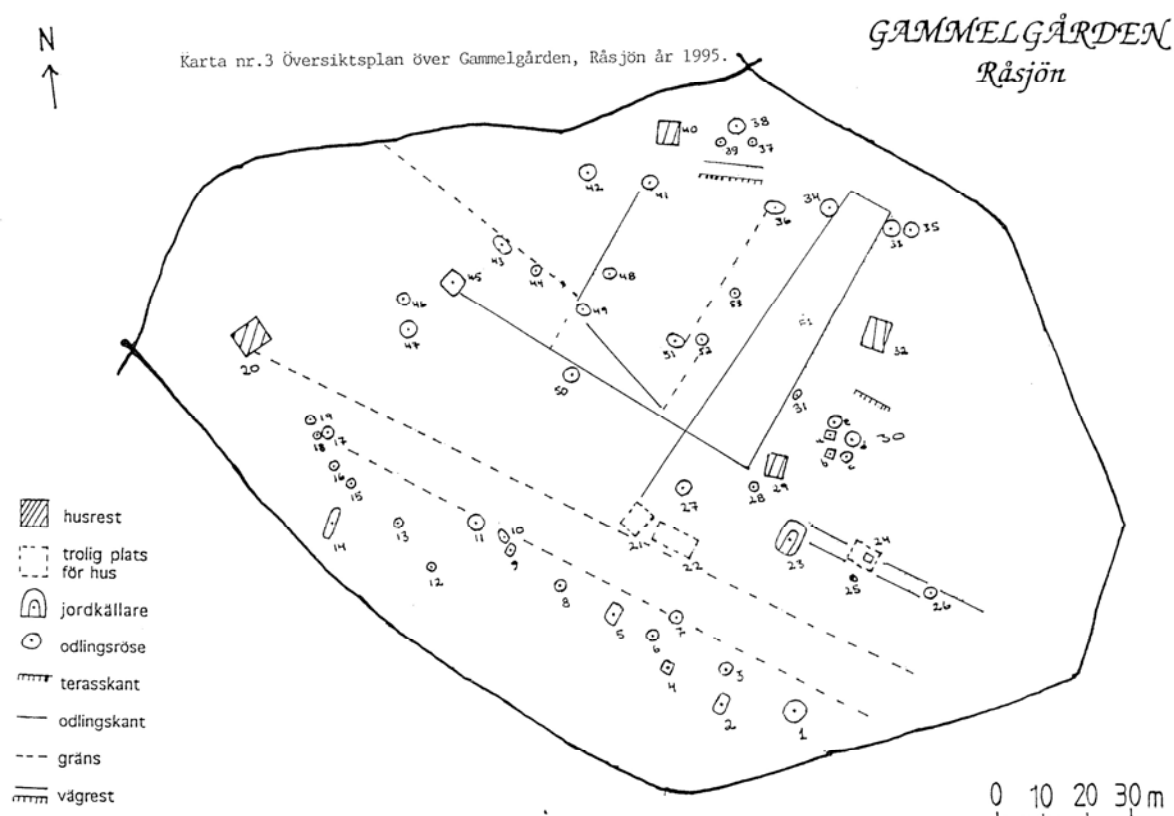
Bilaga 1. Kartor över området

Översiktsbild med undersökningsområdet markerat med en punkt i bildens nederkant.

Västernorrland med undersökningsplatsen markerad med punkt.

Röset som undersöktes under år 2005 är beläget överst i bilden och har nummer 38 (från skötselplanen 1995).

Bilaga 2. Fotolista

Foto nr	Motiv	Fotograferat från
1	Område med högt gräs, ev plats för ladugård	Syd
2	Arbetsbild, grävning vid terrassens nordvästra kant	Syd
3	Arbetsbild, grävning vid terrassens nordvästra kant	Väst
4	"Golyta" väster om rösugnen	Norr
5	Arbetsbild, grävning vid terrassens nordvästra kant	Öst
6	Norra delen av den undersökta ytan med rösugnen till höger i bild	Öst
7	Stenpackningen vid bastugnen fotad uppifrån	Väst
8	Profil genom röjningsröse från håll	Öst
9	Husgrundsterrassen	Väst
10	Husgrundsterrassens nordvästra hörn	Norr
11	Röjningsröset inom husets sydvästra del	Syd
12	Röjningsröset inom husets sydvästra del	Väst
13	Röjningsröset inom husets sydvästra del	Väst
14	Röjningsröset inom husets sydvästra del	Norr
15	Röjningsröset inom husets sydvästra del	Öst
16	Röjningsröset inom husets sydvästra del	Öst
17	Stenpackningen vid bastuugnen	Väst

18	Stenpackningen vid bastuugnen	Väst
19	Bastuugnen	Öst
20	Bastuugnen	Norr
21	Bastuugnen efter bortplockning av ett lager skärvsten	Norr
22	Profil genom röjningsröse från håll	Öst
23	Arbetsbild med Lasse Karlsson i bildens mitt	Syd
24	Västra delen av terrassen efter nedrensning	Norr
25	Västra delen av terrassen efter nedrensning	Syd
26	Arbetsbild med västra delen av terrassen efter nedrensning	Väst
27	Stenpackning i terrassens nordvästra hörn	Väst
28	Stenpackning i terrassens nordvästra hörn	Norr
29	"Golvyta" väster om rösugnen	Väst
30	Bild på fyndpåse	
31	Bastugnen efter bortrensning av skärvsten	Väst
32	Arbetsbild, Ola George gräver	Väst
33	Bastugnen efter bortrensning av skärvsten	Nordväst
34	Bastuugnen efter bortrensning av skärvsten	Sydväst
35	Bastuugnen efter bortrensning av skärvsten	Väst
36	Bastuugnen efter bortrensning av skärvsten	Öst
37	Bastuugnen efter bortrensning av skärvsten	Norr
38	Profilbank av röjningsröse samt "golvytor i västra delen av terrassen	Norr
39	Mellersta delen av profilbank i västra delen av terrassen	Väst
40	"Golvyta" och profilbank i västra delen av terrassen	Norr
41	Bastuugnen urgrävd, fotad uppifrån	Öst
42	Bastuugnen urgrävd, fotad snett uppifrån	Syd

Bilaga 3: Benlista.

RAÄ 165, Borgsjö socken, Medelpad. (ALCES= älg, BOS=nöt, L UNG= litet hov- eller klövdjur, ST UNG= stort hov- eller klövdjur, SMÅBOV= får/get, SUS=svin, OI=oidentifierat).

Fyndnr	X	Y	Vikt (g)	Ant	BB/OB	Klass	Art	Benslag	Del	Sid	F-p	F-d	Kommentar
1112	100	98	120,18	1	OB	DD	ALCES	METACARPALIA	DIAFYSFRAGMENT	DX			Endast del av diafys med del av proximal ledyta
1139	100	98	14,7	1	OB	DD	ALCES	DENTES MAXILLA	M3	SIN			Emalj ej slitet
1141	99	97	14,21	1	OB	DD	ALCES	DENTES MANDIBULAE	P4	DX			Litet slitage på emalj
1142	100	97	24,24	1	OB	DD	ALCES	HUMERUS	DIAFYSFRAGMENT				
1146	106	96	18,94	1	OB	DD	ALCES	HUMERUS	DIAFYSFRAGMENT				
1155	101	96	27,82	1	OB	DD	ALCES	CALCANEUS	CORPUSFRAGMENT	SIN			Saknar tuber, apex, ledrulle mot os malleolus
1155	101	96	8,31	1	OB	DD	ALCES	PHALANG 1	CORPUSFRAGMENT			X	Endast distal del av av corpus med del av distal ledyta
1155	101	96	5,81	1	OB	DD	ALCES	PHALANG 1	CORPUSFRAGMENT		X		Endast del av corpus med del av proximal ledyta
1143	100	96	29,86	1	OB	DD	ALCES EL BOS	TALUS	CORPUSFRAGMENT	SIN			
1125	102	98	2,73	1	OB	DD	BOS	DENTESFRAGMENT MAXILLA	P4	DX			Saknar rötterna och del av dentin
1130	102	96	20,5	1	OB	DD	BOS	VERT CERVICALES	CORPUSFRAGMENT				Del av caudal ledyta och corpus
1131	102	96	10,4	1	OB	DD	BOS	DENTES MANDIBULAE	M3	DX			Saknar rötter
1133	105	96	8,23	1	OB	DD	BOS	DENTES MAXILLA	M3	SIN			Litet slitage på emalj, saknar rötter
1140	103	96	2,11	1	OB	DD	BOS	DENTES MANDIBULAE	MOLARFRAGMENT	SIN			Endast del av emalj
1167	99	96	9,66	1	OB	DD	BOS	DENTES MAXILLA	M1 EL M2	DX			>6 år. Saknar rötter
1171	105	99	12,51	1	OB	DD	BOS	DENTES MANDIBULAE	FRAG AV MOLAR				Ca 3 år,
1171	105	99	6,14	1	OB	DD	BOS	DENTES MAXILLA	PREMOLAR 3 EL 4	SIN			Emalj ej slitet. Saknar rötter
1171	105	99	4,02	1	OB	DD	BOS	DENTES MAXILLA	PREMOLAR 3 EL 4	SIN			Emalj ej slitet. Saknar rötter
1144	100	95	1,72	1	OB	DD	BOVIDAE	CRANIUM	CORNU				
1116	99	100	0,15	1	BB	DD	L UNG	OSSA LONGA	DIAFYSFRAGMENT				Vitbränt
1116	99	100	1,18	1	BB	DD	L UNG	OSSA LONGA	DIAFYSFRAGMENT				Vitbränt
1127	102	98	0,11	1	BB	DD	L UNG	OSSA LONGA	DIAFYSFRAGMENT				Vitbränt
1154	104	97	0,16	1	BB	DD	L UNG	METATARSALIA	DIAFYSFRAGMENT				
1168	105	99	0,99	1	OB	DD	L UNG	COSTAE NR 1	CORPUSFRAGMENT	DX			Del av corpus med ofusionerad caput
1113	106	98	0,39	1	BB	DD	OI	OI	FRAGMENT				Vitbränt
1116	99	100	0,39	5	BB	DD	OI	OI	FRAGMENT				Vitbränt
1124	103	97	0,02	1	BB	DD	OI	OI	FRAGMENT				
1127	102	98	0,31	2	BB	DD	OI	OI	FRAGMENT				Vitbrända
1134	105	96	0,54	4	BB	DD	OI	OI	FRAG				Vitbränt
1136	100	96	0,72	1	OB	DD	OI	OI	FRAGMENT				
1144	100	95	1,68	2	OB	DD	OI	OI	FRAGMENT				
1148	106	96	0,35	1	BB	DD	OI	OI	FRAGMENT				Vitbränt
1152	102	97	0,62	2	BB	DD	OI	OI	FRAGMENT				Vitbrända
1168	105	99	1,39	1	OB	DD	OI	OI	FRAGMENT				
1170	105	99	1,54	7	BB	DD	OI	OI	FRAGMENT				Vitbrända
1159	99	103	3,72	1	OB	DD	SMÅBOV	DENTES MANDIBULAE	M3	DX			Litet slitage på emalj. Saknar rötter
1159	99	103	1,96	1	OB	DD	SMÅBOV	DENTES MANDIBULAE	M3	DX			Litet slitage på emalj. Saknar rötter
1168	105	99	1,34	1	OB	DD	SMÅBOV	HUMERUS	DIAFYSFRAGMENT	DX			
1130	102	96	21,56	1	OB	DD	ST UNG	HUMERUS	DIAFYSFRAGMENT				
1130	102	96	14,13	2	OB	DD	ST UNG	OSSA LONGA	DIAFYSFRAGMENT				
1136	100	96	7	1	OB	DD	ST UNG	OSSA LONGA	DIAFYSFRAGMENT				
1160	99	103	8,02	1	OB	DD	ST UNG	OSSA LONGA	DIAFYSFRAGMENT				
1166	99	96	8,76	1	OB	DD	ST UNG	OSSA LONGA	DIAFYSFRAGMENT				
1168	105	99	5,92	1	OB	DD	ST UNG	OSSA LONGA	DIAFYSFRAGMENT				
1168	105	99	4,08	1	OB	DD	ST UNG	PLATTA BEN	FRAGMENT				
1115	99	100	1,51	1	OB	DD	SUS	DENTES MANDIBULAE	M1 EL M2	SIN			Inget slitage på cusparna. Saknar rötterna och del av dentin.
1171	105	99	1,12	1	OB	DD	SUS	DENTES MANDIBULAE	PREMOLAR	DX			Saknar rötter

Bilaga 4. Fyndlista

Fyndnr	Fynd	X	Y	Vikt	Antal	Övrigt
1109	Flinta	96,5	101,5	0,3	1	Slagen
1110	Kvartsavslag	100,5	96,5	1,3	1	Mot den sterila nivån
1111	Kvartsskrapa?	101,5	95,5	17	1	
1112	Ben	100,5	98,5	118,9	2	Benen funna i rösepackningen mot botten
1113	Bränt ben	106,6	98,5	0,4	1	
1114	Bränd lera	99,5	100,5	57,3	40	Det mesta funnet 0,05-0,1 m ner
1115	Tandfragment	99,5	100,5	1,5	1	Funnen ytligt
1116	Bränt ben	99,5	100,5	1,7	7	Funna 0,1 m ner
1117	Bränd lera	105,5	98,5	2,3	4	
1118	Slagen kvarts	105,5	98,5	2,1	1	
1119	Glasknapp	104,5	96,5	1,8	1	Svart, diameter 11,5 mm, tjocklek 9mm, med avrostad ståltrådsögla
1120	Spik utan skalle	103,5	96,5	3,7	1	50 mm lång men böjd, tvärsnitt 3,5 x 4,5 mm
1121	Bränd lera	105,5	98,5	4,3	6	Funna vid rivning av bastuugn
1122	Flintavslag	101,5	97,5	0,6	1	Med slipyta, neolitisk? Funnen i golvlagret
1123	Bränd lera	103,5	97,5	1,9	1	Funnen i rännan
1124	Bränt ben	103,5	97,5	0,1	1	Från golvnivån
1125	Tandfragment	102,5	98,5	2,6	1	Från golvnivån
1126	Bränd lera	102,5	98,5	7,1	4	Från golvnivån
1127	Bränt ben	102,5	98,5	0,4	3	Från golvnivån
1128	Kvartsavslag?	102,5	95,5	4	1	
1129	Stenredskap?	102,5	95,5	47,5	1	Eventuellt en kniv
1130	Ben	102,5	96,5	56,3	6	Funna vid borttagandet av småstenspackningen i röset
1131	Tand	102,5	96,5	10,3	1	Funna vid borttagandet av småstenspackningen i röset
1132	Bränd lera	105,5	96,5	40,7	36	
1133	Tand	105,5	96,5	8,1	1	
1134	Bränt ben	105,5	96,5	0,5	4	
1135	Kvartsavslag	105,5	96,5	0,3	1	
1136	Ben	100,5	96,5	7,6	2	Funna i jorden i botten av röset
1137	Keramik	103,5	96,5	3,4	1	Glaserat rödgods, funnen i rännan
1138	Bränd lera	103,5	96,5	0,5	1	Funnen i rännan

1139	Tand	100,5	98,5	14,8	1	
1140	Tand	103,5	96,5	2,2	1	Från bortrensning av golvet
1141	Tand	99,5	97,5	14	1	Från golvlagret
1142	Ben	100,5	97,5	23,7	1	Från golvlagret
1143	Ben	100,5	96,5	29,5	1	Från golvlagret
1144	Ben	100,5	95,5	3,4	2	
1145	Kvartsavslag?	100,5	95,5	0,1	1	
1146	Ben	106,5	96,5	18,6	1	
1147	Bränd lera	106,5	96,5	5,1	1	
1148	Bränt ben	106,5	96,5	0,3	1	
1149	Bränd lera	99,5	101,5	12,3	2	
1150	Kvartsavslag?	99,5	101,5	2,5	1	
1151	Flintavslag	99,5	101,5	0,5	1	
1152	Bränt ben	102,5	97,5	0,6	1	Från golvnivån
1153	Bränd lera	103,5	96,5	0,9	1	
1154	Bränt ben	104,5	97,5	0,2	1	Funnen i golvlagret
1155	Ben	101,5	96,5	41,3	3	Benen funna vid uppbrytning av röse
1156	Kärna	103,5	97,5	157,6	1	Gråsvart kvartsit?
1157	Stenredskap	103,5	97,5	404,5	1	Två skarande ytor varav en retucherad. Ljusgrå kvartsit
1158	Bränd lera	99,5	100,5	12	6	0,1 m ner
1159	Tänder	99,5	103,5	5,7	2	
1160	Ben	99,5	103,5	7,9	1	
1161	Bränd lera	99,5	103,5	6,9	7	
1162	Keramik	99,5	103,5	1,5	1	Rödgoods
1163	Flinta, pilspets?	99,5	103,5	0,9	1	Fyra retucherade sidor, ryggad, troligen svallad
1164	Bränd lera	99,5	102,5	6,9	9	
1165	Keramik	99,5	96,5	15,9	2	Rödgoods, från rösefyllningens botten
1166	Ben	99,5	96,5	8,6	1	Från rösefyllningens botten
1167	Tand	99,5	96,5	9,4	1	
1168	Ben	105,5	99,5	13,8	5	Från bastun vid rivning
1169	Bränd lera	105,5	99,5	7,8	7	Från bastun vid rivning
1170	Bränt ben	105,5	99,5	1,5	7	Från bastun vid rivning
1171	Tänder	105,5	99,5	23,1	5	Från bastun vid rivning

Bilaga 5. Dagboksanteckningar

4/9-2006

Etableringsdag, verktyg och redskap bars ner till undersökningsplatsen. Flera döda träd som stod på husgrunden sågades ner och bars bort. Husgrundens västra delar röjdes på gamla ruttna trädstammar och ytan torvades av. Fjolårets koordinatsystem användes och nya käppar sattes ut i västra delen av huset. Efter eftermiddagsfikat började rutor att grävas, en glasknapp hittades i husets nordvästra hörn.

5/9-2006

Grävning i husets nordvästra delar och snabbdokumentation odlingsröset som täcker huset. Påbörjade bortgrävningen av odlingsröset. Besök av journalist från Dagbladet.

6/9-2006

Vi rensade ner till golvnivån väster om profilen på odlingsröset. Bortgrävning av delar av odlingsröset. Framrensning av anläggning "förhöjning" med skärvsten, kan vara hårdpall eller mindre rösgn. Fortsatt rutgrävning. Fosfatprovtagning genomförd till största delen. Besök av hembygdsföreningen.

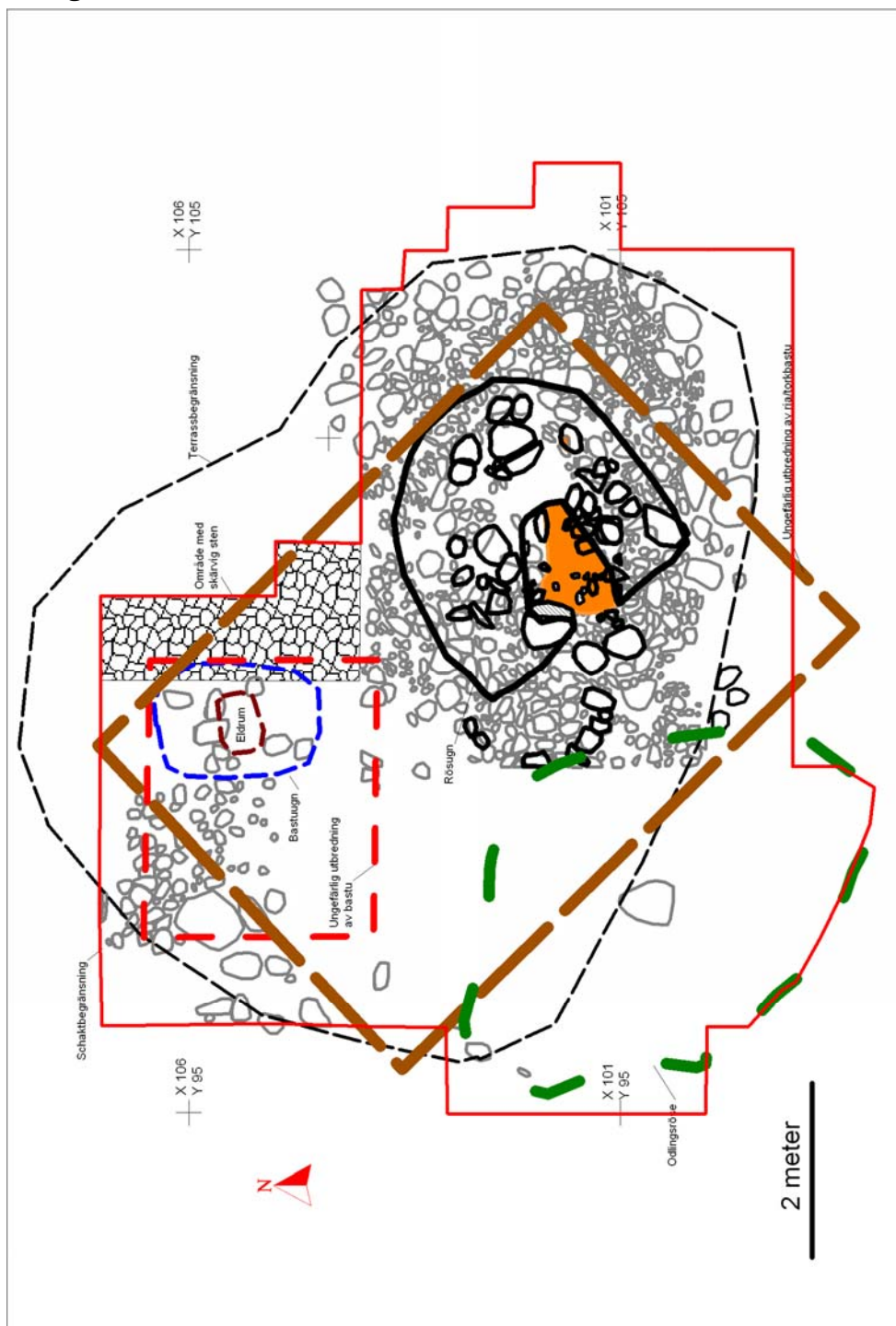
7/9-2006

"Golvytan" blev så gott som färdiggrävd. Ritningen av golvytan påbörjades. Fosfatkarteringen färdigställdes. Besök från Läns museet med fotograf m.fl som arbetade med revideringen av länets strategidokument. Professor Stig Welinder från Mittuniversitetet besökte undersökningen.

8/9-2006

Ytan färdiggrävdes och dokumentationen av golvytan avslutades. Undersökningsplatsen återställdes så gott det gick. Redskap och material plockades ihop, bars upp till skogsvägen och lastades för hemkörning till museet.

Bilaga 6. Plan över terrassen

Bilaga 7. Tidningsklipp.

Fredag 8 september 2006 Dagbladet Nya Sannheten 13

Ånge

Reportrar: Micke Engström och Marie Öberg
 Telefon: 0690-102 08, 070-624 23 24, 0690-102 00, 070-285 30 31
 E-post: micke.engstrom@dagbladet.se, marie.oberg@dagbladet.se

Annons: Ove Lundqvist
 Telefon: 0690-102 05, 070-347 61 76
 E-post: ove.lundqvist@dagbladet.se
 Fax: 0690-101 45

Anbuds företag ska granskas

■ Företagen som har lämnat anbud på att få tillhandahålla specialkurserna i AWPE:s studieprogram ska granskas ordentligt.

Det står klart sedan Kjell Svedman, kd, fått igenom att anbudena ska kompletteras med referenser från tidigare samarbetspartners, men också upplysningar från skatteverk och kriminalregister beträffande vd och styrelseledamöter.

Varför kristdemokraten inte nöjer sig med att låta de ansvariga följa Ånge kommuns upphandlingspolicy framgår inte av humanistiska nämndens protokoll. Där emot framgår att beslutet föregåtts av en omröstning där ordförandens förslag röstades ner, samt att Jan Jönsson, v, valt att reservera sig mot beslutet.

Äldrechefen vill förtydliga

■ Ånge kommuns äldrechef Inger Hultin vill med anledning av artikeln om 90-åriga Hilma Israelsson förtydliga ett par saker.

Dels vill hon betona att trygghetslarmets teknik fungerade och att det alltså var teleavbrottet som gjorde att det inte gick att larma.

Hon har också fått uppgift om att teleavbrottet felanmälades bara dagen innan det avhjälpes.

– Vi kan ju inte åka runt till alla varje dag och kolla om deras telefoner fungerar eller inte, förklarar hon, men lovar samtidigt ta upp frågan om man kanske ska testa systemet oftare än en gång i månaden de gånger ett förekommer kända tele-

Utgrävningarna i Råsjö är igång igen

Utgrävningen av Gammelgården i Råsjö fortsätter.

I måndags inleddes den fjärde etappen som förhoppningsvis ska ge svar på vad det är för byggnad som funnits längst ner mot sjön.

– Vi hoppas det är ett bostadshus från tidigt 1600-tal, säger Ola Georg, arkivarie på läns museet i Härnösand.

Efter förra årets utgrävningar var det inget som tydde på att projektet vid Gammelgården i Råsjö skulle fortsätta även i år. Den arkeologikurs som skulle driva projektet framåt hade precis lagts ner på grund av ett sviktande elevunderlag, och någon lösning på framtida finansieringar fanns då inte inom synhåll.

Fick fram pengar

Men skam den som ger sig. Efter mycket om och men lyckades professor Stig Welinder vid Mittuniversitetet ruska fram de kronor som behövdes för en fortsatt kartläggning av det gamla gårdstunet. En plats som växte fram på 1600-talet genom svedjefinnarnas försorg.

Och i måndags låg åter en handfull arkeologintresserade på alla fyra, beväpnade med borstar och spadar, för att fortsätta jakten på Gammelgårdens historia.

– Att vi är här i år igen är en riktig bonus. Vi trodde alla att det var sista svängen i föl, förklarar Lars Karlsson som varit med ända sedan utgrävningarna började 2003.

TILLBAKA. I måndags inleddes åter utgrävningarna av Gammelgården i Råsjö, ett arbete som nu är inne på sitt fjärde år. Och som vanligt var det Ola Georg, arkivarie på läns museet i Härnösand, som höll i trådarna för jakten på svedjefinnarnas historia.

Foto: MICKE ENGSTRÖM

Leder utgrävningarna gör ännu en gång Ola Georg, arkivarie på läns museet i Härnösand, och han har stora förhoppningar om att få svar på vad det är för byggnad som finns längst ner mot sjön.

– Vi är lite osäkra på funktionen. Det kan vara bostadshuset, men förmodligen har det också använts som torkria eftersom vi hittat en massa pollen från säd i jordproverna, säger Ola Georg.

– Men jag hoppas vi kan styrka att det är ett bostadshus från tidigt 1600-tal då den grund som ligger längre upp är från slutet av 1600-talet vilket inte riktigt stämmer med historien, fortsätter Ola Georg.

Få fynd

När Dagbladet hälsar på har utgrävningarna bara pågått några timmar varför fynden är få.

– Vi har hittat en glasknapp.

Annars är det lite magert hittills. Men det kommer nog bli mer, tror Ola Georg.

Fram till på fredag har man på sig. Sedan är det dags att summera resultatet.

– En vecka är lite för lite men vad gör man, säger Lars Karlsson och får en snabb replik från Ola Georg:

– Man ökar takten, säger han med glimten i ögat.

Micke Engström
0690-102 08